

7. Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та деяких інших законів України щодо посилення відповідальності за дрібне викрадення чужого майна та врегулювання деяких інших питань діяльності правоохоронних органів : Закон України від 18.07.2024 р. № 3886-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2024. № 48. Ст. 283. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3886-20#Text>

8. Про судову практику у справах про злочини проти власності : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 06.11.2009 р. № 10. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0010700-09#Text>

9. Єдиний звіт про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування за січень – листопад 2025 року. *Офіс Генерального прокурора України*. URL: <https://gp.gov.ua>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-582-5-38>

ОКРЕМІ ОБСТАВИНИ, ЩО ПІДЛЯГАЮТЬ ВСТАНОВЛЕННЮ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ КОРУПЦІЙНИХ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ВЧИНЕНИХ ПРАЦІВНИКАМИ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

Дрозд Віталій Юрійович

кандидат юридичних наук,

*науковий співробітник науково-дослідної лабораторії
з проблем запобігання кримінальним правопорушенням
факультету № 3*

*Донецького державного університету внутрішніх справ
м. Кропивницький, Україна*

Досліджуючи спосіб вчинення корупційних кримінальних правопорушень, вчинених працівниками правоохоронних органів, слід зауважити, що за своєю суттю корупційні кримінальні правопорушення вчиняються в активній формі, тобто шляхом дії: зловживання службовим становищем; пропозиції, обіцянки чи надання або прохання надати неправомірну вигоду; прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди.

Розглядаючи групу корупційних кримінальних правопорушень, які вчиняються шляхом зловживання службовим становищем, то слід

зауважити, що вони мають на меті одержання у власність певних матеріальних благ, які перебувають у відданні особи у зв'язку з виконанням нею своїх службових обов'язків. Фактично, мова іде про групу корупційних кримінальних правопорушень, пов'язаних з незаконним обороненням чужого майна на свою користь чи користь інших осіб.

У такому випадку при розслідуванні корупційних кримінальних правопорушень, які вчинені працівниками правоохоронного органу з використанням службового становища, встановленню підлягає комплекс взаємопов'язаних обставин:

1. *Правовий статус особи, яка вчинила діяння: чи є вона працівником правоохоронного органу, який відповідно до ч. 1 або ч. 2 ст. 18 КК України визнається службовою особою, та чи наділена вона повноваженнями щодо розпорядження, обліку чи зберігання майна, отриманого або доступного у зв'язку з виконанням службових обов'язків.*

У абзаці 4 п. 1 постанови ПВС № 5 від 26.04.2002 р. «Про судову практику у справах про хабарництво» відзначено, що виконання адміністративно-господарських функцій полягають у виконанні обов'язків по управлінню або розпорядженню державним, колективним чи приватним майном [1], а тому, саме зловживання цими функціями є таким, що дає підстави вважати про наявність у діях особи корупційного кримінального правопорушення.

Водночас реалізація владних повноважень або організаційно-розпорядчих функцій сама по собі не може слугувати безпосереднім способом привласнення, розтрата чи заволодіння чужим майном шляхом зловживання службовим становищем, оскільки зазначені повноваження не передбачають можливості управління чи розпорядження таким майном.

2. *Обсяг і характер повноважень, у межах яких діяла особа: чи діяла вона в межах наданих повноважень, а не шляхом перевищення, а також чи використовувала службове становище для заволодіння майном або сприяння такому заволодінню.*

3. *Яка саме дія була вчинена: викрадення, розтрата, привласнення, заволодіння.*

4. *Походження і правовий статус майна: чи було майно ввірене працівнику правоохоронного органу у зв'язку з виконанням ним службових функцій або ж чи мав він доступ до відповідного майна внаслідок займаної посади (наприклад, доступ до речових доказів, арештованого майна, вилученого в ході слідчих дій).*

Варто зауважити, що посягання щодо майна, яке не перебуває у сфері службового відання, не охоплюється диспозиціями корупційних кримінальних правопорушень, які вчинені з використанням службового становища, а становить зміст інших кримінальних правопорушень.

Майно вважається ввіреном або переданим у відання особі, якщо вона на законних підставах одержала до нього доступ, підтверджений відповідними документами, що визначають його кількісні та якісні характеристики, вартість, а також обсяг її повноважень щодо цього майна. Такий статус майна означає, що воно фактично перебуває під контролем особи, яка здійснює над ним володіння.

5. *Причинно-наслідковий зв'язок між використанням службового становища та заволодінням майном: чи могло діяння бути вчинене без службового статусу особи та чи реалізовувались кримінально протиправні наміри саме через використання повноважень, наданих у зв'язку з роботою в правоохоронному органі, а також наслідки вчиненого корупційного кримінального правопорушення.*

Досліджуючи групу обставин щодо способу вчинення, які підлягають встановленню при розслідуванні власне корупційних кримінальних правопорушень, то у контексті вчинення діяння працівником правоохоронного органу, встановленню підлягають наступні обставини:

1. *Дії, що за своїм характером визнаються як пропозиція, обіцянка або надання неправомірної вигоди працівником правоохоронного органу (пасивне корупційне діяння), а також прийняття ним такої пропозиції, обіцянки або самої неправомірної вигоди, а також вчинення ним дій, що свідчать про зловживання владою чи службовими повноваженнями у межах його повноважень.*

Діями, що можуть свідчити про зловживання службовим становищем працівниками правоохоронних органів можуть бути, зокрема: прийняття рішень організаційного чи розпорядчого характеру, у тому числі підготовка й видання внутрішніх нормативних або індивідуальних актів (наказів, розпоряджень, доручень), які створюють неправомірні переваги окремим особам або забезпечують сприяння їхній діяльності; неправомірне втручання у діяльність інших органів досудового розслідування, прокуратури, суду, а також службових осіб органів влади чи працівників підприємств, установ і організацій; вплив на прийняття рішень колегіальними органами правоохоронного органу (атестаційними, дисциплінарними, кадровими комісіями).

Ознаками зловживання також можуть бути: формування складу таких колегіальних органів або просування по службі підлеглих за критеріями особистої лояльності чи керованості; прийняття на службу чи просування по службі без передбачених законом підстав, надання неправомірних переваг за наявності інших кандидатів із вищою кваліфікацією чи відповідним досвідом; призначення на посади поза конкурсною процедурою або штучне створення умов для уникнення конкурсу; переслідування працівників за висловлену ними критику чи відмову брати участь у протиправній діяльності (безпідставне

накладання дисциплінарних стягнень, зменшення розміру премій чи надбавок, усунення від виконання обов'язків).

До проявів зловживання службовим становищем з боку працівника правоохоронного органу також належать: невжиття передбачених законом заходів щодо перевірки виявлених правопорушень або застосування засобів прокурорського чи відомчого реагування; штучне затягування чи блокування проведення слідчих (розшукових) дій; відсутність належної реакції на встановлені факти неправомірних дій підлеглих чи підконтрольних осіб; безпідставне закриття кримінальних проваджень, адміністративних матеріалів чи дисциплінарних проваджень.

Іншими характерними ознаками є: використання бюджетних чи спеціальних коштів правоохоронного органу не за призначенням; отримання послуг чи майна поза встановленою процедурою або без належної оплати (зокрема, використання службового транспорту, обладнання, майна чи ресурсів у приватних інтересах); тимчасове запозичення або використання речових доказів, вилученого чи арештованого майна; надання необґрунтованих пільг окремим особам; встановлення підвищених розмірів грошового забезпечення, премій, доплат окремим працівникам без передбачених законом підстав.

2. Вчинення або утримання від вчинення дій працівником правоохоронного органу в інтересах надавача неправомірної вигоди чи третіх осіб, за умови, що такі дії входять до його компетенції або пов'язані з реалізацією ним службових повноважень.

З боку працівника правоохоронного органу це може проявлятися шляхом: особистого виконання ним протиправного діяння; надання підлеглим або підконтрольним службовим особам вказівок, розпоряджень чи наказів, спрямованих на досягнення корупційного результату; використання службового становища для здійснення впливу на інших службових осіб, у компетенції яких перебуває прийняття потрібного рішення, а також вплив на колегіальні органи правоохоронного органу (зокрема, переконання у доцільності ухвалення певного рішення, маніпулювання інформацією під час його підготовки).

Крім того, працівник правоохоронного органу може використовувати авторитет своєї посади чи авторитет самого органу для впливу на інших службових осіб, працівників державних органів, підприємств, установ, організацій або окремих громадян, унаслідок чого вони вчиняють дії, що відповідають його особистим інтересам і є вигідними для нього як для суб'єкта, який зловживає службовим статусом.

3. Наявність у працівника правоохоронного органу владних або службових повноважень, а також можливості здійснювати реальний вплив на іншу службову особу, яка наділена відповідними повноваженнями в межах публічної служби.

Працівник правоохоронного органу діє в межах своїх повноважень, займаючи відповідну посаду. Тому для вирішення питання про його відповідальність за зловживання владою чи службовим становищем ключовим є визначення обсягу службових повноважень, які випливають із займаної посади.

Це, зокрема, передбачає аналіз нормативно-правових актів, що визначають повноваження конкретного працівника правоохоронного органу (закони, підзаконні акти, відомчі накази, посадові інструкції, трудовий договір чи контракт тощо), та підтвердження того, що ці акти поширюють свою дію на особу, якій інкримінується зловживання.

Встановлення цього забезпечується шляхом аналізу документів про призначення на посаду та допуск до виконання працівником правоохоронних органів службових обов'язків (накази керівництва, проходження інструктажу, офіційне представлення колективу та підлеглим), а також вивчення документів, які підтверджують фактичний початок виконання службової діяльності (табелі обліку робочого часу, журнали обліку приходу на службу, накази про вступ на посаду, акти приймання-передачі справ від попереднього службовця).

4. Набуття працівником правоохоронного органу активів, вартість яких істотно перевищує його задекларовані або іншим чином підтверджені законні доходи, що може свідчити про реалізацію корупційного умислу у формі незаконного збагачення.

У цьому контексті встановленню підлягає: набуття працівником правоохоронного органу активів; володіння працівником правоохоронного органу активами; користування працівником правоохоронного органу активами; передача працівником правоохоронного органу активів на користь будь-якої іншої особи.

Діями, які можуть свідчити про факт незаконного збагачення працівником правоохоронного органу можуть бути, зокрема: укладений договір (купівля-продаж, міна, дарування, рента, довічне утримання (догляд), найм (оренда, прокат, лізинг), позичка, зберігання, страхування, позика, кредит, банківський вклад тощо) чи інший правочин; створені літературні, художні твори, винаходи та інші результати інтелектуальної, творчої діяльності; завдання майнової (матеріальної) та моральної шкоди цій особі діями інших осіб; виготовлення (створення) нової речі, зокрема будівництво нерухомого майна, або перероблення речі (матеріалу); привласнення загальнодоступних дарів природи; заволодіння річчю, від якої відмовився власник; знайдення загубленої речі; затримання бездоглядної домашньої тварини; знайдення скарбу; набуття майна в результаті набувальної давності; набуття права власності у разі приватизації державного майна та майна, що є в комунальній власності; набуття заставодержателем права власності на предмет застави; укладення договору банківського вкладу (зробити вклад) на користь третьої особи;

витребування майна власником із чужого незаконного володіння; отримання завдатку; отримання спадку [2, с. 143].

Узагальнюючи викладене, слід зазначити, що способи вчинення корупційних кримінальних правопорушень працівниками правоохоронних органів, характеризуються поєднанням службового статусу, повноважень та можливостей впливу на інших осіб, що обумовлює необхідність детального встановлення комплексу взаємопов'язаних обставин.

Література:

1. Пленум Верховного Суду України. Постанова № 5 від 26.04.2002 «Про судову практику у справах про хабарництво» // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/v0005700-02>

2. Дудоров О. О., Хавронюк М. І. Корупційні схеми: їх кримінально-правова кваліфікація і досудове розслідування / за ред. М. І. Хавронюка. К. : Москаленко О. М., 2019. 464 с.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-582-5-39>

КОРУПЦІЙНІ ЗЛОЧИНИ ЯК ВИКЛИК СТАНОВЛЕННЮ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ: КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВІ ТА КРИМІНАЛІСТИЧНІ АСПЕКТИ

Дубіна Єлизавета Едуардівна

учениця 10 класу

Запорізького академічного ліцею № 31

м. Запоріжжя, Україна

Корупційні злочини залишаються однією з ключових загроз становленню та розвитку правової держави, оскільки підривають принципи верховенства права, законності, рівності всіх перед законом і судом, а також знижують рівень довіри суспільства до органів публічної влади. У сучасних умовах трансформації правової системи України, зумовленої євроінтеграційними процесами та реформуванням кримінальної юстиції, проблема протидії корупції набуває особливої актуальності.

У кримінально-правовій теорії корупційні злочини розглядаються як окрема група суспільно небезпечних діянь, що посягають на нормальну діяльність органів державної влади та місцевого самоврядуван-